

روافضی چون اشعری، ابن حزم و اسفرائینی*

نقدی بر ترجمه کتاب مدرسه قم و بغداد

- سید لطف‌الله جلالی
- علی نقی خدایاری

اخیراً کتابی با عنوان مدرسه قم و بغداد در ضمن مجموعه آثار کنگره بزرگداشت حضرت معصومه (ع) و مکانت فرهنگی قم انتشار یافت. نویسنده کتاب آندرو. جی. نیومن و مترجم آن جناب آقای سیدصادق حسینی اشکوری با همکاری آقای سید محمدرضا حسینی اشکوری است که از انگلیسی به فارسی برگردانده شده است. موضوع کتاب از عنوان دقیق آن آشکار است: دوره شکل‌گیری تشیع دوازده امامی؛ گفتمان حدیثی میان قم و بغداد.

نویسنده کتاب به بررسی و گزارش سه کتاب حدیثی مهم شیعه یعنی بصائر الدرجات صفار، المحاسن برقی و الکافی کلینی پرداخته است. این کتاب که می‌توان آن را اثری درجه دو دانست (استنادات مؤلف اغلب به آثار کسانی چون: مادلونگ، کلبرگ، امیر معزی و آقای جعفریان است)، گو اینکه دارای برخی اطلاعات سودمند درباره این سه کتاب حدیثی است، اما محتوای آن نیازمند نقد جدی است. مترجم محترم در موارد اندکی تلاش کرده در پاورقی‌های خود به برخی دعاوی کم‌اهمیت نویسنده پاسخ گوید، اما از کنار بسیاری از سخنان بی‌پایه نویسنده بدون نقد گذشته است.

برای نمونه، به این عبارت از صفحه ۲۰۸ کتاب توجه فرمایید که بی‌پایه بودن آن نیاز به استدلال ندارد: «الهیات عرضه شده در ۲۱۲ حدیث کتاب التوحید ماهیتاً به ضد عقل‌گرا بودن ادامه می‌دهد». آیا کتاب کافی که با کتاب العقل می‌آغازد و در کتاب التوحید عالی‌ترین و تنزیهی‌ترین سخنان امامان شیعه در باب خدشناسی را فراروی طالبان حقیقت و عرفان می‌نهد، ماهیتاً ضد عقل‌گراست؟ در این‌گونه موارد لازم بود دبیر محترم کنگره حضرت معصومه که نظارت بر تهیه و تدارک مجموعه آثار را بر عهده داشته

است، از این موارد - که معمولاً در آثار خاورپژوهان دور از انتظار نیست - غفلت نمی‌کرد. به هر روی، نقد و بررسی محتوای کتاب نیازمند نوشتاری مستقل مبتنی بر متن کتاب یا ترجمه‌ای دقیق از آن است. به دلیل علاقه به موضوع کتاب، بخش‌هایی از آن مطالعه و ملاحظه شد که متن ترجمه در مواردی عاری از نگارش صحیح و در مواردی مبهم و نامفهوم است. این مسئله انگیزه‌ای برای تهیه متن اصلی کتاب و تطبیق بخش‌هایی از ترجمه یا متن شد. این بررسی اندک نشان داد که ترجمه کتاب در موارد بسیاری، ضعیف و آکنده از انواع خطاهای ترجمه‌ای و نگارشی است. نوشتار حاضر نقدی بر این ترجمه است. ملاحظه حجم انبوه اشکالات و خطاها نشان می‌دهد که عوامل مختلفی چون: بی‌دقتی، شتاب‌زدگی و در مواردی عدم تسلط بر موضوع مورد ترجمه در پیدایش آنها مؤثر بوده است. از آنجا که نقد کل ترجمه نیازمند ارائه ترجمه مجدد از کل کتاب است، در نوشتار حاضر تنها به برخی از خطاهای راه یافته در متن ترجمه اشاره می‌شود. اشکالات موجود در ترجمه را می‌توان به چند دسته تقسیم کرد.

الف) اشکالات کلی

اشکالات کلی ترجمه عبارت‌اند از:

۱. نام‌گذاری نادرست کتاب به *مدرسه قم و بغداد*. عنوان کتاب در اصل چنین است:

The Formative Period of Twelver Shi'ism: Hadith as Discourse Between Qum and Baghdad.

که باید به دوره شکل‌گیری تشیع دوازده امامی: *گفتمان حدیثی میان قم و بغداد* ترجمه می‌شد و استدلال مترجم محترم در پیشگفتار ترجمه که عنوان کتاب از باب اختصار به *مدرسه قم و بغداد* تغییر یافته، پذیرفته نیست.

۲. نام کامل مؤلف آندرو. جی. نیومن (Andrew J Newman) است که در ترجمه «آندره نیومن» آمده است.

۳. نیاوردن کتابنامه و نمایه‌ها. ترجمه برخلاف اصل، فاقد کتابنامه و نمایه‌های فنی است. البته مترجم محترم در مقدمه خود گفته‌اند: «کتابنامه همان‌طور که مؤلف آورده، در انتهای کتاب درج شد، و دیگر فهرس عمومی مطابق متن حاضر تنظیم گردید!»

۴. افزون بر اغلاط چاپی، واژگان و ترکیباتی در متن ترجمه به کار رفته که از نظر قواعد نگارش فارسی عاری از شیوایی و رسایی و در مواردی نادرست است؛ مواردی چون: دانشمندان کلاسیک (ص ۲۳)، روند سیستماتیک کلینی (ص ۳۲)، عملکرد سیستماتیک تردید (ص ۲۳)، رسومات اجتماعی - اقتصادی سستی (ص ۳۶)، طرفداران مقاله عقل‌گرایان امامی (ص ۳۶)، اعطا بخشیدن (ص ۲۷۷)، مسیانسیم اسلامی (ص ۲۲)، ارتدوکس شرعی اسلامی (ص ۲۳)، شیعیت (ص ۱۲)، ایضاً (ص ۲۳ و ۲۴)، اوسع‌تر (ص ۲۱۲)، خصوصیات ویژه مؤمنان (ص ۱۲۳)، بی‌پرده‌گویی (اضاعه) (ص ۱۲۷) که منظور اذاعه است.

جملات زیر نیز دو نمونه از نگارش‌های نامفهوم کتاب است:

- ترجمه مترجم، ص ۳۲، سطر ۵، بند ۲: انتخاب او و تنظیم ۱۹۱۹۹ حدیث در مجموعه‌اش آشکار می‌سازد که کلام محدثان قمی نه تنها در رد مراجعه به هر چیزی است، بلکه چشمه‌هایی از علم را نبوغ می‌دهد، خصوصاً به جهت تضمن کلام امام در تفسیر موضوعات اعتقادی، علاوه بر اینکه ردی است کاملاً رسمی بر ساختار موجود تا پیوندی روزآمد بین جامعه با عملکردی متنوع ایجاد کند.

- ترجمه مترجم، ص ۱۹۱، سطر ۴، بند ۲: قرار دادن این سی و چهار حدیث در ابتدای ۱۶۹۹ حدیث کلینی، نشان‌دهنده توییخی آشکار نسبت به مشائیه (معتقدان به فلسفه عقلانی) است و شاید مهم‌تر آنکه بدین مفهوم باشد که مسائلی علم را احاطه کرده‌اند، مشخصات آن، اکتساب آن و توانایی آن، در حال حاضر صحنه مرکزی را اشغال کرده‌اند.

ب) خطاهای موجود در برگردان و ضبط اعلام

در برگردان برخی اعلام متن به نگارش فارسی، خطاهایی راه یافته است. موارد زیر از این دست است:

وسیط (ص ۵۲) به جای واسط، ابوہزیل علاف (ص ۶۹) به جای ابوہزیل علاف، حمیدالغار (ص ۱۸ و ۱۹) به جای حامد الگار، اتان کلہبرگ (ص ۹، ۲۱، ۲۴، ۱۱۲، ۱۱۳ و...) به جای اتان کلبرگ، مدئنگ (ص ۹، ۱۹، ۲۳، ۸۲، ۸۳، ۸۴، ۹۵ و...) به جای مادلوئنگ، ا. ن. منزوی (ص ۸۹) به جای ع. ن. منزوی (= علی نقی منزوی)، بروکلن (ص ۱۳) به جای بروکلمان.

پ) خطاهای راه‌یافته در ترجمه سرفصل‌ها و عنوان‌های فرعی کتاب

کتاب موردنظر نه فصل و هر فصل شامل چندین عنوان فرعی دارد. در ترجمه این عنوان‌ها خطاهای فاحشی راه یافته است که به آنها اشاره می‌شود. در هر مورد، ابتدا متن انگلیسی (پس از عبارت متن) و پس از آن ترجمه مترجم محترم (پس از عبارت ترجمه مترجم) و سپس ترجمه پیشنهادی (پس از عبارت ترجمه پیشنهادی) ذکر می‌شود و در صورتی که نقد ترجمه نیازمند توضیح باشد، با قید عبارت توضیح، مطالبی آورده می‌شود.

۱. متن (ص xiii):

The Sunni ' traditionists' on the Shi'i Traditions

ترجمه مترجم (ص ۱۲): سنی از دید احادیث شیعی

ترجمه پیشنهادی: دیدگاه محققان احادیث اهل سنت در باب احادیث شیعه

توضیح: همان‌گونه که ملاحظه می‌شود، این عنوان فرعی، کاملاً برعکس ترجمه شده است. عنوان

ترجمه مترجم هیچ ارتباطی با محتوای مطالب تحت این عنوان ندارد.

۲. متن (ص xiv):

The Scholars of Shi'ism and the Shi'I Compilations

ترجمه مترجم (ص ۱۵): محققان شیعه‌گرا و تألیفات مربوط به شیعه

ترجمه پیشنهادی: شیعه‌پژوهان و تألیفات مربوط به شیعه

توضیح: در ترجمه عنوان فرق دو خطا راه یافته است: نخست اینکه مترجم همانند موارد متعدد دیگر Shi'ism را که مکتب است و می‌توان آن را به «شیعه» یا «تشیع» ترجمه کرد، «شیعه‌گرا» ترجمه کرده است. دیگری اشتباه مترجم در نقش حرف of است که وی آن را معادل کسره ملکیت یا اضافه فارسی گرفته است؛ در حالی که of معانی متعددی دارد که یکی از آنها «در زمینه» است. از این رو، عبارت the scholars of shi'ism را با توجه به مطالبی که در ذیل عنوان آمده، می‌توان به «محققان در زمینه تشیع» ترجمه کرد که عبارت روان آن «شیعه‌پژوهان» است.

۳. متن (ص xviii):

An Historical Approach to the Traditions

ترجمه مترجم (ص ۲۷): دسترسی تاریخی به احادیث

ترجمه پیشنهادی: رهیافتی تاریخی به احادیث

توضیح: واژه approach به معنای رهیافت و رویکرد است، نه دسترسی.

۴. متن (ص ۸):

The Anarchy of the Second Civil War and Further Shi'i Uprisings

ترجمه مترجم (ص ۴۸): هرج و مرج دومین جنگ داخلی و دیگر شورش‌های شیعی

ترجمه پیشنهادی: هرج و مرج دومین جنگ داخلی و قیام‌های شیعی بیشتر

توضیح: واژه uprisings به معنای قیام‌ها است، نه شورش‌ها. شورش برابر واژه rebellion است که در عنوان قبل به کار رفته بود و در مقایسه با قیام از بار معنایی سبک‌تر و حتی منفی برخوردار است.

واژه further در نقش صفتی به معنای بیشتر است، نه دیگر.

۵. متن (ص ۱۵):

The Shi'I Resurgence

ترجمه مترجم (ص ۵۸): احیا و تجدید حیات شیعی

ترجمه پیشنهادی: تجدید حیات شیعی

توضیح: واژه احیا زائد است.

۶. متن (ص ۱۷):

The Rise of the Banü Nawbakht

ترجمه مترجم (ص ۶۲): قیام بنو نوبخت

ترجمه پیشنهادی: ظهور بنو نوبخت

توضیح: واژه rise به معنای ظهور، برآمدن و پیدایش است، نه قیام. از نظر تاریخی نیز عالمان بنو

نوبخت قیام نکرده‌اند.

۷. متن (ص ۱۹):

The Conditionality of Imami Rationalism: the Achievements the Banü Nawbakht

ترجمه مترجم (ص ۶۶): عقل‌گرایی مشروط امامیه: موفقیت بنونوبخت

ترجمه پیشنهادی: عقل‌گرایی مشروط امامیه: موفقیت‌های / دستاوردهای بنو نوبخت

توضیح: واژه achievements به ساخت جمع به کار رفته است.

۸. متن (ص ۳۲):

Pockets of Believers; the View from the Shi'i city-state of Qum

ترجمه مترجم (ص ۸۱): گروه‌های مؤمنین و شیعیان [عنوان اصلی]

مروری بر شهر شیعی قم [عنوان فرعی]

ترجمه پیشنهادی: کانون‌های مؤمنان: چشم‌اندازی از / تصویری از / نمایی از / منظره‌ای از دولت - شهر شیعی قم

توضیح: واژه pockets به معنای کانون‌هاست، نه گروه‌ها. تعبیر «و شیعیان» برابری در اصل ندارد. city-state که در اینجا آگاهانه به کار رفته، به معنای دولت - شهر است، نه شهر. اشاره مؤلف به استقلال نسبی شهر قم در دوره عباسیان است. گفتنی است که عبارت... the view که پس از دو نقطه بیانی آمده، عبارت توضیحی برای عنوان فصل است که در ترجمه به گونه‌ای آمده که نشانگر عنوان فرعی بخشی از فصل است. این امر در ترجمه عنوان‌های چند فصل دیگر نیز رخ داده است، ضمن اینکه view به مرور ترجمه شده هک چندان صحیح نیست؛ زیرا این واژه به معنای چشم‌انداز و منظره است، به ویژه آنکه با from متعدی شده است.

۹. متن (ص ۳۲):

Sunnism in Iran: Traditionism and Egalitarianism

ترجمه مترجم (ص ۸۳): سنی‌گرایی در ایران: حدیث‌گرایی و مکتب مساوات بشر

ترجمه پیشنهادی: اهل سنت در ایران: حدیث‌گرایی و مساوات‌طلبی / برابری‌خواهی

توضیح: egalitarianism به معنای مساوات‌طلبی است، نه مکتب مساوات بشر.

۱۰. متن (ص ۳۵):

The twelve Shi'a in Iran: between centres and peripheries

ترجمه مترجم (ص ۸۸): شیعه اثنی‌عشری در ایران: بین مراکز و حدود آنها

ترجمه پیشنهادی: شیعه اثنی‌عشری در ایران: بین مراکز و حواشی

توضیح: واژه آنها برابری در متن ندارد. Peripheries در اینجا به معنای حواشی است، نه حدود.

مقصود نویسنده اشاره به گستره تشیع در مناطق مرکزی و حواشی ایران است، نه مراکز و حدود مراکز.

۱۱. متن (ص ۳۸):

A Shi'i Haven: Qum and the Ash'ari Tribe

ترجمه مترجم (ص ۹۳): ملجأ شیعیان: قم و طایفه اشعری

ترجمه پیشنهادی: پناهگاهی شیعی: قم و طایفه اشعری.

توضیح: shi'i haven به معنای پناهگاهی شیعی است.

۱۲. متن (ص ۵۰):

Al-Barqi and Beginnings of the Qummi/ Ash'ari Association with the Traditions

ترجمه مترجم (ص ۱۰۹): برقی و شروع مشارکت قمی / اشعری در احادیث

ترجمه پیشنهادی: برقی و جرقه‌های پیوند قمی / اشعری با احادیث

توضیح: واژه beginnings به ساخت جمع آمده، نه مفرد. Association به معنای پیوند و ارتباط

است، نه مشارکت، مخصوصاً که با with متعدی شده است.

۱۳. متن (ص 51):

Ahmad b. Muhammad al-Barqi: the Mawla Traditionist

ترجمه مترجم (ص ۱۱۱): احمد بن محمد برقی: محدث مولی

ترجمه پیشنهادی: احمد بن محمد برقی: محدثی از موالی

توضیح: محدث مولی، معنای روشنی ندارد.

۱۴. متن (ص 67):

Theological Discourse As Encouragement

ترجمه مترجم (ص ۱۳۵): در راستای ترغیب به علم کلام و علوم الهی

ترجمه پیشنهادی: گفتمان کلامی به مثابه قوت قلب

توضیح: در این عنوان اولاً واژه Discourse که به معنای گفتمان است، به علم ترجمه شده و ثانیاً

نقش وصفی واژه Theological بی‌جهت به نقش اسمی بدل شده است. افزون بر اینکه ترکیب علوم

الهی نیز معادلی در متن ندارد. از سوی دیگر، واژه Encouragement به ترغیب ترجمه شده که تنها

یکی از معانی این واژه در فارسی است و از معنای دیگر مطابق با بافت متن غفلت شده است. از همه

اینها که بگذریم، مجموعه عنوان نادرست ترجمه شده است؛ زیرا مقصود نویسنده آن است که مباحث

کلامی که در بصائر مطرح شده، برای قوت قلب و پشت گرمی شیعیان بوده است؛ چنان که مطالب ذیل

این عنوان گویای این امر است.

۱۵. متن (ص 67):

Basa'ir as Qummi Discourse

ترجمه مترجم (ص ۱۳۶): بصائر به عنوان کلام قمی

ترجمه پیشنهادی: بصائر به مثابه گفتمان قمی

۱۶. متن (ص 80):

The Unique Abilities of the Imams

ترجمه مترجم (ص ۱۶۲): توانایی منحصر به فرد امامان

ترجمه پیشنهادی: توانایی‌های منحصر به فرد امامان

توضیح: واژه Abilities در اصل به ساخت جمع آمده است.

۱۷. متن (ص 98):

Al-Kulayne on al-kafi: Baghdad's Rationalist Discourse on the Edge

ترجمه مترجم (ص ۱۸۳): کلینی در کافی: بحث عقلیون بغداد غیر قابل پیش‌بینی است.

ترجمه پیشنهادی: دیدگاه کلینی درباره کافی: گفتمان خردگرای بغداد در حاشیه

توضیح: اولاً، مترجم واژه «on» را که در اینجا به معنای «درباره» است، به در «in» ترجمه کرده

است. اما اشتباه مهم‌تر او در بخش دوم عنوان فوق است که در حقیقت توضیحی برای بخش اول است.

مترجم محترم تعبیر on the edge را به «غیر قابل پیش‌بینی است» ترجمه کرده است و معلوم نیست

که این معنا را ایشان از کجا آورده است. مقصود نویسنده تأکید بر این نکته است که از نظر کلینی، کتاب

کافی واکنش حدیث قم به عقل‌گرایی بغداد است و بر آن است که احادیث را معیار قرار دهد و عقل-

گرایی را به حاشیه براند. مطالب ذیل این عنوان و نیز فضای کلی این فصل مؤید این معنا است. مترجم در این جا نیز همانند بسیاری از موارد دیگر بدون توجه به سیاق کلی ترجمه را به انجام رسانده است. ۱۸. متن (ص ۱۱۳):

Al-Saffar and al-Kulayni on the Imams and the Imamate Twelver Theology Between Qum and Baghdad

ترجمه مترجم (ص ۲۰۳): نظر صفار و کلینی راجع به امامان [علیهم‌السلام] و امامت [عنوان اصلی] خداشناسی اثنی‌عشری بین قم و بغداد [عنوان فرعی]

ترجمه پیشنهادی: دیدگاه صفار و کلینی در باب امامان و امامت: کلام امامیه / اثنا عشریه بین قم و بغداد

توضیح: Theology برابر کلام است، نه خداشناسی زیرا موضوع اصلی فصل هفتم کتاب بررسی دیدگاه صفار و کلینی در باب امامت و امامان است، نه خداشناسی. این اشکال در ترجمه برخی عنوان‌های بعدی نیز وجود دارد. ۱۹. متن (ص ۱۱۴):

The Qummi/Ash'ari Connection to Twelver Traditionist Theology

ترجمه مترجم (ص ۱۱۰): ارتباط قمی / اشعری با الهیات محدث‌ اثنا عشری

ترجمه پیشنهادی: ارتباط قمی / اشعری با کلام حدیث‌گرای اثنا عشری

توضیح: واژه Traditionist صفت برای Theology است، نه به معنای محدث. ۲۰. متن (ص ۱۲۱):

A Comparative Approach.

ترجمه مترجم (ص ۲۱۸): یک روش تطبیقی

ترجمه پیشنهادی: رهیافتی تطبیقی

توضیح: برابر واژه Approach واژه‌ی رایج «رهیافت» یا «رویکرد» به کار می‌رود. روش اغلب برابر Method به کار می‌رود. ۲۱. متن (ص ۱۵۸):

The Traditions of al-Furu' as Qummi Discourse on Points of Practice.

ترجمه مترجم (ص ۲۷۶): احادیث «الفروع» به عنوان کلام قمی در مواضع عملی

ترجمه: پیشنهادی: احادیث الفروع به مثابه گفتمان قمی در باب مسائل عملی

توضیح: احادیث فروع کافی اساساً به فقه و مسائل عملی مربوط است، نه به کلام و عقاید. و کلام نیز به اصول می‌پردازد نه به فروع و مسائل عملی. بنابراین ترکیب «کلام قمی در مواضع عملی» ناسازگاری درونی دارد. ۲۲. متن (ص ۱۷۰):

Overt Confrontation with Authority

ترجمه مترجم (ص ۲۹۶): مواجهه آشکار با مرجع

ترجمه پیشنهادی: مواجهه آشکار با قدرت حاکم

توضیح: با توجه به مطالبی که در ذیل عنوان یاد شده آمده، ترجمه Authority به مرجع در اینجا خطا است. مقصود مؤلف در این بخش ارائه گزارشی از کتاب الجهاد فروع کافی است.

ت) خطاهای موجود در ترجمه عناوین مقالات و کتاب‌ها در پی‌نوشت‌های پیشگفتار کتاب

موارد زیر خطاهایی است که در ترجمه پی‌نوشت‌های پیشگفتار مؤلف (ص ۱۱ - ۲۷ متن ترجمه) راه یافته است.

۱. متن (ص xxii):

A History of Islamic Legal Theories, and introduction to sunni usul al-fih

ترجمه مترجم (ص ۱۱): (تاریخ تئوری‌های تشریح اسلامی)، در معرفی اصول فقه اهل سنت ترجمه پیشنهادی: تاریخ نظریه‌های حقوقی اسلام، درآمدی بر اصول فقه اهل سنت توضیح: legal به معنای حقوقی است، نه تشریح. an introduction به معنای «درآمدی بر» یا «آشنایی با» است، نه معرفی. گذشته از اینها عبارت «در معرفی...» جزء عنوان کتاب ارجاعی است، نه عبارت توضیحی مؤلف درباره موضوع آن.

۲. متن (ص xxii):

An Introduction to Shi'i Law

ترجمه مترجم (ص ۱۱): معرفی شریعت شیعی

ترجمه پیشنهادی: درآمدی بر فقه شیعه

توضیح: این کتاب با عنوان مقدمه‌ای بر فقه شیعه به فارسی ترجمه شده است.

۳. متن (ص xxii):

Rationalism and Traditionalism in Shi'i Jurisprudence

ترجمه مترجم (ص ۱۱): عقل‌گرایی و سنت‌گرایی در فقه شیعه

ترجمه پیشنهادی: عقل‌گرایی و نقل‌گرایی / اخباریگری در فقه شیعه

توضیح: واژه Traditionalism در اینجا به معنای نقل‌گرایی و اخباریگری است، نه سنت‌گرایی.

۴. متن (ص xxii):

An Introduction to Shi'i Islam

ترجمه مترجم (ص ۱۲): معرفی اسلام شیعی

ترجمه پیشنهادی: درآمدی بر اسلام شیعی

۵. متن (ص xxiii):

Introduction to Islamic Theology and Law

ترجمه مترجم (ص ۱۳): معرفی الهیات و حقوق و شریعت اسلامی

ترجمه پیشنهادی: درآمدی بر کلام و فقه اسلامی

۶. متن (ص xxiii):

An Introduction to Islamic Law

ترجمه مترجم (ص ۱۴): درآمدی بر شریعت اسلام

ترجمه پیشنهادی: درآمدی بر فقه اسلامی

۷. متن (ص xxiv):

Some Reflections on the Persian Theory of Government

ترجمه مترجم (ص ۱۸): بازتاب‌هایی از تئوری حکومت ایرانی

ترجمه پیشنهادی: تأملاتی در باب نظریه حکومت

توضیح: واژه reflections با حرف اضافه on و به ویژه در حالت جمع به معنای تأملات و تفکرات

است. نیز persian، صفت برای theory است، نه government.

۸. متن (ص xxiv):

A Reconsideration of the Position of the (sic) Marja' al-Taqlid and the Religious Institution

ترجمه مترجم (ص ۱۸): تجدیدنظر در مکان‌ت مرجعیت تقلید و تأسیس دینی

ترجمه پیشنهادی: تجدیدنظر در مکان‌ت مرجع تقلید و نهاد دینی

توضیح: در این ترجمه واژه institution «تأسیس» ترجمه شده است که در سیاق موردنظر غرابت

دارد؛ هرچند که یکی از معانی آن «تأسیس» است. لذا ترجمه آن به واژه مأنوس «نهاد» بسیار پذیرفتنی‌تر است.

۹. متن (ص xxv):

Scholars, Saints and Sufis, Muslim Religious Institutions since 1500

ترجمه مترجم (ص ۱۸): فضلا، اولیا و صوفیان، مؤسسان دینی اسلام از سال ۱۵۰۰

ترجمه پیشنهادی: علما، اولیا و صوفیان، نهادهای دینی اسلامی از سال ۱۵۰۰

توضیح: علما، اولیا و صوفیان چگونه مؤسسان دینی اسلام هستند؟!

واژه institutions به معنای تأسیسات، نهادها و سازمان‌ها است نه مؤسسان.

۱۰. متن (ص xxvi):

Authority and Political Culture in Shi'ism

ترجمه مترجم (ص ۲۱): مرجع و فرهنگ سیاسی در شیعه‌گرایی

ترجمه پیشنهادی: قدرت و فرهنگ سیاسی در تشیع (شیعه)

توضیح: واژه authority هر چند به معنای مرجع نیز به کار می‌رود، اما در اینجا با توجه به سیاق

عبارت و جملات مربوط به این عنوان به معنای قدرت است. برابر shi'ism نیز واژگان تشیع و شیعه مناسب‌تر است تا شیعه‌گرایی.

۱۱. متن (ص xxvi):

A Nineteenth Century View of Jihad

ترجمه مترجم (ص ۲۳): دیدگاه قرن نوزدهم از جهاد

ترجمه پیشنهادی: برداشت قرن نوزدهمی از جهاد

۱۲. متن (ص xxvii):

Authority in Twelver Shiism in the Absenc of the Imam

ترجمه مترجم (ص ۲۳ و ۲۴): مرجع در جامعه شیعه اثنی عشری در زمان غیبت امام
ترجمه پیشنهادی: قدرت / مرجعیت در تشیع دوازده امامی در غیبت امام
توضیح: authority به معنای قدرت / مرجعیت است، نه مرجع. واژه جامعه در ترجمه برابری در اصل
ندارد.

۱۳. متن (ص xxvii):

The Shadow of God and the Hidden Imam, Religion, Political Order and Societal
Change in shi'i te Iran from the Beginning to 1890.

ترجمه مترجم: روح خدا و امام غائب، دین، نظم سیاسی و دگرگونی اجتماعی در ایران شیعی از آغاز
تا ۱۸۹۰.

ترجمه پیشنهادی: ظل الله وامام غائب،...

توضیح: عبارت Shadow of God در متن به معنای سایه خدا و ظل الله است، نه روح خدا.

ث) از دیگر بخش‌های کتاب

۱. متن (ص ۱):

His famous collection

ترجمه مترجم (ص ۳۵): مهم‌ترین مجموعه.

ترجمه پیشنهادی: مجموعه نامدار خود.

توضیح: واژه famous به معنای مشهور و نامدار است، نه مهم‌ترین. صفت عالی هم نیست. واژه
his نیز ترجمه نشده است.

۲. متن (ص ۱):

This would suggest he arrived in Baghdad, where he eventually settled in the
traditionally Shi'i quarter of al-Karkh, in the first decade of the new century.

ترجمه مترجم (ص ۳۵): وی پس از ورود به بغداد در کرخ که مرکز نقل احادیث شیعی بود، مقیم
گشت و در دهه اول از قرن جدید (سوم) در آنجا بود.

ترجمه پیشنهادی: این [مطلب] حاکی از آن است که او وارد بغداد شد؛ جایی که سرانجام در محله
کرخ که از قدیم شیعی بوده، در دهه نخست سده جدید اقامت گزید.

توضیح: یکم: عبارت this would suggest ترجمه نشده است.

دوم: عبارت the traditionally shi'i quarter به معنای محله سنتاً / قدیماً شیعی است، نه مرکز
نقل احادیث شیعی. مقصود مؤلف کتاب آن است که محله کرخ از قدیم و پیش از ورود شیخ کلینی محله
شیعه‌نشین بوده است.

سوم: منظور متن دهه نخست سده چهارم است، نه سوم. افزون بر آنکه افزوده مترجم باید داخل
کروشه باشد، نه پرانتز.

۳. متن:

The Rise of Sunni Traditionism

ترجمه مترجم: افزایش محدثان سنی

ترجمه پیشنهادی: پیدایش حدیث‌گرایی سنی

توضیح: واژه rise در اینجا به معنای ظهور، پیدایش و برآمدن است، نه افزایش. Traditionism نیز به معنای حدیث‌گرایی است، نه محدثان.

۴. متن (ص ۵):

Resurgent Shi'ism and rising Socio-economic disorder and political fragmentation, as much as any inherently legalistic tendencies, were factors in the rise of tradi-tionism among Sunnis in this period.

ترجمه مترجم: شیعه‌گری و رشد بی‌نظمی‌های اجتماعی - اقتصادی و تجزیه‌های سیاسی به طور طبیعی مانند هر تمایل قانون‌گرایانه دیگر، فاکتور توسعه حدیث‌گرایی از میان اهل سنت این دوره بود.

ترجمه پیشنهادی: تشیع احیا شده و پیدایش نابسامانی اجتماعی - اقتصادی و تجزیه سیاسی به اندازه تمام‌گرایی‌های ذاتاً فقه‌زده، عوامل ظهور حدیث‌گرایی در میان اهل سنت این دوره بوده است.

توضیح: مترجم در این جا تشیع احیاء شده Resurgent Shi'ism را به شیعه‌گری معنا کرده و واژه Rising را که به معنای ظهور و پیدایش و برآمدن است، به «رشد» ترجمه کرده و واژه inherently را که قید برای legalistic است، قید کل جمله گرفته است. ضمن اینکه factors را که حالت جمع است، مفرد ترجمه کرده است.

۵. متن (ص 1):

The Key proponents of Imami Shi'i rationalistic dicourse...

ترجمه مترجم: طرف‌داران مقاله عقل‌گرایان امامی.

ترجمه پیشنهادی: طرف‌داران اصلی / مهم / عمده گفتمان عقل‌گرا / خردگرای شیعه امامیه. توضیح: واژه Key ترجمه نشده است و rationalistic dicourse به معنای گفتمان خردگرا است، نه مقاله عقل‌گرایان.

۶. متن (ص 2):

Rationalist-oriented theological discussion were a feature of the fifth Abbasid Caliph Harun Al-Rashid (reg.170 / 786- 193 / 809).

ترجمه مترجم (ص ۳۶): طلوع مباحث عقلی و الهی‌هنگامی است که پنجمین خلیفه عباسی، هارون‌الرشید (حکومت ۱۷۰ / ۷۸۶ تا ۱۹۳ / ۸۰۹) به حکومت می‌رسد.

ترجمه پیشنهادی: مباحث کلامی مبتنی بر عقل‌گرایی، خصیصه حکومت پنجمین خلیفه عباسی، هارون‌الرشید (حکومت: ۱۷۰ / ۷۸۶ - ۱۹۳ / ۸۰۹) بود.

۷. متن (ص 2):

... traditionist dicourse

ترجمه مترجم (ص ۳۷): سخنان سنت‌گرایی به نام احمد بن حنبل بغدادی.

ترجمه پیشنهادی: گفتمان حدیث‌گرای احمد بن حنبل بغدادی.

۸. متن (ص 2):

Who maintained that the sources of law were the literal... meaning of the Quran, the prophetic traditions (hadith) and the legal opinions of the companions...

ترجمه مترجم (ص ۳۷): که قائل بود منابع تشریح، مفاهیم تحت‌اللفظی قرآن و احادیث نبوی می‌باشد.

ترجمه پیشنهادی: که قائل بود منابع شریعت، معانی تحت‌اللفظی قرآن، احادیث نبوی و آرای فقهی صحابه است.

۹. متن (ص ۲):

And his contemporary Dawud B.Khalaf (d:270/ 883) – a kufan by birth who later moved to Baghdad and was identified with the Zahiri school, from its adherents argument that doctrine and practice ought to be based on the literal or external (Zahir) meanings of the Quran and the hadith.

ترجمه مترجم (ص ۳۷): و عقاید دینی همدم و معاصر او داود بن خلف (درگذشته ۲۷۰ / ۸۸۳) که متولد کوفه بود و بعدها برای تحصیل علم به بغداد عزیمت کرد و با مکتب ظاهری شناخته شد؛ که پیرو مباحث آن، عقیده و عمل باید براساس مفاهیم ظاهری و صوری قرآن و حدیث تعریف شود.

ترجمه پیشنهادی: و معاصر او داود بن خلف (۲۷۰ / ۸۸۳)، متولد کوفه که بعدها به بغداد نقل مکان و در آن تدریس کرد و به مکتب ظاهری شناخته شد. [این نام برگرفته شده] از استدلال طرف‌داران آن است که عقیده و عمل باید بر معانی تحت‌اللفظی یا ظاهری قرآن و حدیث مبتنی باشد.

۱۰. متن (ص ۲۸):

Nusayri sect

ترجمه مترجم (ص ۶۱): حزب نصیری

ترجمه پیشنهادی: فرقه نصیری

توضیح: واژه sect به معنای فرقه است، نه حزب.

۱۱. متن (ص ۵۲):

Weak transmitters

ترجمه مترجم (ص ۱۱۳): انتقال‌های ضعیف

ترجمه پیشنهادی: ناقلان / راویان ضعیف

توضیح: transmitter صفت فاعلی و به معنای ناقل است، نه انتقال. در صفحه ۲۰۹ ترجمه نیز واژه transmitted که به راحتی می‌توان آنرا به «نقل کرده» ترجمه نمود، «ارسال شده» ترجمه شده که اشکال آن دو چندان گشته است؛ زیرا ارسال مفهوم خاصی در دانش‌های حدیثی دارد. این خطا در صفحه ۱۸۷ ترجمه نیز رخ داده است.

۱۲. متن (ص ۱۰۱):

The earlier preeminence of rationalist discourse

ترجمه مترجم (ص ۱۸۶): مزیت اولیه مقالات مشائیه

ترجمه پیشنهادی: غلبه پیشتر گفتمان خردگرا

توضیح: یکم: rationalist discourse به معنای گفتمان خردگرا است، نه مقالات مشائیه. دوم: earlier صفت تفضیلی و به معنای پیشتر است، نه اولیه. سوم: preeminence به معنای غلبه است، نه مزیت. گفتمانی است که در همان صفحه عبارت the presence, and yet precarious situation of

rationalist discourse به «حضور و هنوز وضعیت پرمخاطره گفته‌های معتقدان به فلسفه عقلانی مشائیه» ترجمه شده که ترجمه درست «حضور وضعیت هنوز پر مخاطره گفتمان خردگرا» است. مترجم محترم در مواردی Rationalist discourse را در کنار ترجمه‌های متنوعی که از آن به دست داده، به معنای سخنان مشائیه یا معتقدان به فلسفه عقلانی مشائیه گرفته است، در حالی که اصولاً در باب کلام و حدیث که موضوع کتاب است، بحث از مشاء و غیرمشاء نادرست است. مواردی از این دست برخاسته از نبود آگاهی کافی از حوزه موضوع مورد ترجمه است.

۱۳. متن (ص 112):

Ocular vision of Allah

ترجمه مترجم: بینایی بصری خداوند.

ترجمه پیشنهادی: رؤیت بصری خداوند.

۱۴. متن (ص 56):

In the last, narrated from Yaqubb. Yazid, the Imam stated that those who gave up their allegiance to Ali, denied his virtue...

ترجمه مترجم (ص ۱۲۳): در حدیث آخر که از یعقوب بن یزید روایت شده، امام [علیه‌السلام] فرمود:

آن کسانی که بیعت با علی [علیه‌السلام] را ترک کردند، تقوای او را انکار کردند...

ترجمه پیشنهادی: در حدیث آخر که از یعقوب بن یزید روایت شده، امام بیان داشت که آنانی که

بیعت خود با علی را ترک کردند، فضل او را انکار نمودند...

توضیح: ۱. واژه‌ی their ترجمه نشده است.

۲. virtue به معنای فضل است، نه تقوا. در این گونه احادیث سخن از برتری و تقدم امیرمؤمنان (ع)

بر خلفای نخستین است، نه تقوا. گفتنی است که در متن روایت واژه ولایت به کار رفته که مؤلف کتاب

آن را به بیعت تفسیر کرده و واژه allegiance را برابر آن نهاده است. نیز روایت به نقل از رسول خدا

است. برای روشن‌تر شدن بحث، نقل متن روایت سودمند است. عن ابی جعفر (علیه‌السلام) قال: قال

رسول الله (صلی الله علیه و آله): «التاركون ولایة علی، المنكرون لفضله، المظاهرون أعداءه، خارجون

من الاسلام من مات منهم علی ذلک».

۱۵. متن (ص 113):

The dominant theological discourse

ترجمه مترجم (ص ۲۰۳): بحث‌های مهم علوم الهی

ترجمه پیشنهادی: گفتمان کلامی غالب

۱. متن (ص 113):

Theologically- oriented traditions

ترجمه مترجم (ص ۲۰۳): احادیث با گرایش الهی

ترجمه پیشنهادی: احادیث کلام محور / ناظر به کلام

توضیح: مقصود مؤلف احادیث کلامی کافی است. تعبیر مترجم محترم اگر معنای روشنی داشته

باشد، شامل احادیث فقهی نیز می‌شود.

۲. متن (ص ۱۱۷):

The issue is important enough to have merited an unusual aside by al-kulayni himself.

ترجمه مترجم (ص ۲۱۰): مسئله به قدر کافی مهم می‌باشد که سزاوار آن است تا کلینی خودش به طور غیرمعمول آن را کنار نهد.

ترجمه پیشنهادی: مسئله آن قدر مهم است که سزاوار بود که کلینی خود برخلاف متعارف بیانی / حاشیه‌ای بر آن بزند.

توضیح: ترجمه مترجم محترم، مفهوم روشنی ندارد. اگر مسئله مهم است، چگونه سزاوار کنار گذاشتن است؟! این ابهام در ترجمه در اثر خطای در ترجمه واژه aside رخ داده است که مترجم محترم آن را در نقش دستوری فعل و به معنای کنار نهادن گرفته است؛ در حالی که واژه aside در مقوله اسمی به کار رفته و نه فعلی. در واقع اشاره مؤلف به گفتار و بیان خود شیخ کلینی زیر عنوان «جملة القول فی صفات الذات و صفات الفعل» است که در ایضاح تفاوت صفات ذات و فعل خدا آمده است. بیانات کلینی در کافی اندک و نادر است.

۳. متن (ص xxiii):

And refers to shi'ism mainly as sects, and without identifying the collections.

ترجمه مترجم: (ص ۱۳): و ارجاعات آن به شیعه عمدتاً به عنوان یک حزب است و بدون یکی دانستن مجموعه‌ها.

ترجمه پیشنهادی: و به تشیع عمدتاً به عنوان فرق و بدون شناسایی مجموعه [ی حدیثی] اشاره دارد. توضیح: یکم: واژه refers، فعل سوم شخص مفرد است، نه اسم جمع و در اینجا به معنای «اشاره دارد» است، نه «ارجاعات». واژه refer to هنگامی که دو مفعولی باشد، به معنای ارجاع دادن است: refer sb/sth to sb/sth

دوم: sect به معنای فرقه است، نه حزب و در اینجا ساخت جمع آن به کار رفته است.

سوم: identifying به معنای شناسایی است، نه یکی دانستن.

۴. متن (ص xxiii):

Goldziher (P.201 n 98) referred to Ibn Babawayh as a 'famous shi'i theologian'.

ترجمه مترجم (ص ۱۳): گلدزیهر (ص ۲۱۰ ش ۹۸) ارجاع به ابن بابویه به عنوان یک خداشناس مشهور شیعی.

ترجمه پیشنهادی: گلدزیهر (ص ۲۰۱ ش ۹۸) به ابن بابویه به عنوان «متکلم مشهور شیعی»، اشاره کرده است.

توضیح: theologian به معنای متکلم است، نه خداشناس.

۵. متن (ص xxiii):

As 'works on shi'a theology, juresprudence and tradition.

ترجمه مترجم (ص ۱۳): به عنوان «خداشناسی شیعه و فقه و حدیث آن»

ترجمه پیشنهادی: به مثابه آثاری در باب کلام، فقه و حدیث شیعه

توضیح: theology در اینجا معادل کلام است که شامل مباحث مختلف است. خداشناسی تنها بخشی از مباحث کلام است. افزون بر این واژه، works on (= آثاری در باب) ترجمه نشده است.
ع متن (ص xxv):

With the occultation of Twelfth Imam

ترجمه مترجم (ص ۱۹): با ادامه حیات امام دوازدهم.
ترجمه پیشنهادی: با غیبت امام دوازدهم.
توضیح: occultation به معنای غیبت و اختفا است، نه ادامه حیات.
۷. متن (ص xxv):

The return of the Hidden Imam

ترجمه مترجم (ص ۱۹): رجعت امام غائب
ترجمه پیشنهادی: ظهور امام غائب
توضیح: برابر واژه return در اینجا ظهور مناسب‌تر است. رجعت در مباحث کلامی مفهوم دیگری داشته و ناظر به آموزه کلامی دیگر است.
۸. متن (ص ۸۷ یادداشت ش ۳ و ۴):

Kuchabaghi's introduction to Basa'ir

ترجمه مترجم: (ص ۱۳۶ پاورقی ۱ و ۲): مقدمه کوچه‌باغی بصائر
ترجمه پیشنهادی: مقدمه کوچه‌باغی بر بصائر
توضیح: احتمال دارد در هر دو مورد، حرف اضافه بر در مراحل حروف‌نگاری افتاده باشد.
۹. متن (ص ۱۴۳):

Amir-Moezzi (pp.86-7) cites the views of the shi'a on the 'Uthmanic codex as noted by such heresiographers as al-Ash'ari (Maqalat, p- 47) and Ibn Hazm (d. 56/ 1054) and then al-Isfari'ini (d. 471/ 1078-9)

ترجمه مترجم (ص ۲۳۲): امیر معزی (ص ۷ - ۸۶) دیدگاه‌های شیعه در مورد نسخه قدیم عثمانی چنان که توسط روافضی نظیر اشعری (مقالات، ص ۴۷) و ابن حزم (متوفی ۵۶ / ۱۰۵۴) و سپس اسفراینی (متوفی ۴۷۱ / ۱۰۷۸) اشاره شده نقل می‌کند.

ترجمه پیشنهادی: امیر معزی (ص ۸۶ - ۸۷) دیدگاه‌های شیعه درباره مصحف عثمانی را بیان می‌کند، آن چنان که توسط ملل و نحل نگارانی / نویسندگان ملل و نحلی چون اشعری (مقالات، ص ۴۷) و ابن حزم (د ۴۵۶ / ۱۰۵۴) و سپس اسفراینی (۴۷۱ / ۹ - ۱۰۷۸) خاطر نشان شده است.
توضیح: یکم. واژه codex به معنای نسخه خطی و دست‌نوشته است که درباره دست‌نوشته‌های کهن کتاب مقدس به کار می‌رود. در اینجا منظور از 'Uthmanic codex' مصحف عثمانی است. گفتنی است که در ص ۲۴۲ ترجمه، همین تعبیر به کتاب مقدس عثمانی ترجمه شده است.
دوم: دانسته نیست که سنیانی چون ابوالحسن اشعری، ابن حزم و اسفراینی از کی رافضی شده‌اند. واژه heresiographers که در اینجا و در مواضع دیگر کتاب به کار رفته به معنای ملل و نحل‌نویسان یا اصحاب علم ملل و نحل یا نویسندگان فرق است، نه روافض یا رافضی‌شناسی. در صفحه ۲۱ کتاب نیز

نویسنده با ذکر نام کتاب *فرق/الشیعه* نوبختی، تعبیر *his heresiographeical* (= اثر فرقه شناختی‌اش) را به کار برده که مترجم محترم به «تألیفی در رد شیعه» ترجمه کرده است!

سوم. هم در متن اصلی و هم در ترجمه وفات ابن حزم ۵۶ قید شده که درست آن ۴۵۶ است. افزون بر این اشکال‌ها، می‌توان ادعا کرد که در ترجمه مترجم کمتر جمله‌ای می‌توان یافت که عاری از اشکال باشد. از باب نمونه، چند جمله از فصل دوم انتخاب شده است که ابتدا متن اصلی، سپس ترجمه مترجم را می‌آوریم و با بیان اشکالات ترجمه، ترجمه پیشنهادی را مطرح می‌کنیم.

۱۰. متن (آغاز فصل دوم، ص ۱۲):

The twelfth Imam was born in the month of Shaban, most likely in 256/870. The decades surrounding his subsequent disappearance following the death of his father, the eleventh Imam al-Hassan al-Askari, in 260/874 to the death of Muhannad b. Yaqub al Kulayni in 329/940, the compiler of the first of the 'four book' of Twelver hadith, would seem to have been a distinctly inauspicious time for the Twelver community.

ترجمه مترجم (ص ۵۱): امام دوازدهم در ماه شعبان و به احتمال زیال در سال ۲۵۶ / ۸۷۰ متولد شد، پس از رحلت پدرش امام یازدهم حسن عسکری [علیه‌السلام] در سال ۲۶۰ / ۸۷۴ (به امامت رسید) و دهه پس از غیبت آن حضرت، مصادف با وفات محمد بن یعقوب کلینی در سال ۳۲۹ / ۹۴۰ بود. وفات کلینی مؤلف اولین کتاب از کتب اربعه در حدیث شیعه دوازده امامی به نظر می‌رسید که برای جامعه شیعیان به وضوح ناخوشایند و سنگین بود.

توضیح اشتباهات مترجم: چنان که خواننده محترم ملاحظه می‌کند، عبارت انگلیسی فوق از دو جمله تشکیل شده است: جمله نخست مربوط به تولد امام دوازدهم است، اما جمله دوم که جمله‌ای نسبتاً طولانی است، بیانگر این نکته است که از دهه‌های اولیه غیبت امام دوازدهم که آغاز آن در سال ۲۶۰ پس از وفات امام عسکری بوده تا زمان وفات کلینی که در سال ۳۲۹ (یا ۳۲۸) واقع شده است، دوره دشواری برای جامعه شیعه دوازده امامی بوده است. در این جمله نهاد آن *The decades* و گزاره نیز... *would seem to have been a* در این میان، عبارت‌های دیگری وجود دارد که مکمل و وصف‌کننده سایر اجزای جمله اصلی است. اما مترجم محترم که در تشخیص اجزای اصلی از غیر اصلی این جمله دچار اشتباه شده است، تقطیع‌های نادرستی انجام داده و فعل‌هایی را از پیش خود افزوده که معنا را کاملاً مخدوش ساخته است؛ مثلاً وی نوشته است که «دهه پس از غیبت آن حضرت، مصادف با وفات محمد یعقوب کلینی در سال ۳۲۹ / ۹۴۰ بود»؛ در حالی که نویسنده هرگز چنین چیزی ننوشته و قصد نکرده است و البته این سخن به لحاظ واقع هم بسیار نادرست است؛ زیرا دهه پیش از غیبت اگر صغری مراد باشد، سال ۲۷۰ و اگر کبری مراد باشد، ۳۳۹ است که هیچ یک با وفات کلینی مصادف نیست. بدتر از آن، مترجم در ترجمه، وفات کلینی را برای جامعه شیعه ناخوشایند دانسته است؛ در حالی که نویسنده چنین چیزی را مراد نکرده است، بلکه توصیف او درباره دهه‌هایی است که با غیبت امام آغاز و تا زمان فوت کلینی ادامه دارد. افزون بر این، اشکالات دیگری نیز در ترجمه وجود دارد؛ مثلاً مترجم همین جمله مورد بحث را با جمله قبل که به ولادت امام زمان (علیه‌السلام) اشاره دارد و جمله‌ای مستقل است، با یک ویرگول وصل کرده است و بعد از ذکر زمان رحلت امام عسکری بین دو هلال از خود جمله

«به امامت رسید» را افزوده است؛ در حالی که باید افزوده خود را درون دو قلاب قرار می‌داد تا خواننده متوجه شود که افزوده مترجم است. همچنین واژه decades را که ساخت جمع دارد، مفرد ترجمه کرده است و واژه *nauspicious* را که به معنای شوم است، «ناخوشایند و سنگین معادل گذاری کرده است. اگر به فرض بپذیریم که واژه شوم مترادف ناخوشایند باشد، واژه «سنگین» زائد است.

ترجمه پیشنهادی: امام دوازدهم [علیه‌السلام] در ماه شعبان و به احتمال زیاد در سال ۲۵۶ ق / ۸۷۰، به دنیا آمد. به نظر می‌رسد چند دهه‌ای که مقارن بود با غیبت ایشان در سال ۲۶۰ ق / ۸۷۴ - که به دنبال فوت پدرشان، امام یازدهم، امام حسن عسکری [علیه‌السلام] واقع شد - تا وفات محمد بن یعقوب کلینی، گردآورنده اولین کتاب از «کتب اربعه» روایی شیعه دوازده امامی، در سال ۳۲۹ ق / ۹۴۰، یک دوران آشکارا شوم برای جامعه شیعه دوازده امامی بوده است.

۱۱. متن (ص ۱۲ بند ۲):

The association between Shi'ism and dissident uprisings, especially those of a socio-economic and political nature, clearly in evidence during the first of the century continued into the latter part of the century. Continuing decline in the centre's revenues stemmed in part from the loss of Egypt and the Iranian provinces out was especially exacerbated by the deteriorating conditions in Iraqi agricultural centers, particularly the Sawad. Given the rising demands for foodstuffs placed on the latter by the burgeoning urban complexes of Baghdad and Samarra and, especially, the damage wrought to these areas by the second civil war and the siege of Baghdad in 251/865 it is no coincidence that both of the major uprisings of the latter half of the third/ ninth century - that of the Zanj (from 255/ 686-9 to 270/883) and the Qaramatians (278/891 - 2 to 386/978) - occurred following the civil war and the siege of Baghdad, arose in the Sawad and enjoyed the widespread popular appeal of agricultural and commercial / trading elements. Both, moreover, possessed overtly Shi'I associations, however imperfectly these can be understood based on the accounts of those who feared them.

ترجمه مترجم (ص ۵۱): پیمان بین شیعه‌گرایان و شورشیان مخالف، مخصوصاً آنهایی که از اوضاع اقتصادی - اجتماعی و سیاسی نگران بودند، کاملاً مشهود است که این پیمان از نیمه اول قرن تا بخشی از نیمه دوم ادامه داشت. ادامه روند کاهش درآمد تا حدودی مربوط به ضرر ناشی از مصر و ایالت‌های ایرانی بود، ولی عمدتاً به وخامت شرایط مراکز کشاورزی عراق و خصوصاً سواد برمی‌گشت.

رشد تقاضای خواربار با جوانه زدن مجتمع‌های شهری بغداد و سامرا گره خورده بود، خصوصاً آسیبی که از ناحیه جنگ دوم داخلی و محاصره بغداد در سال ۲۵۱ / ۸۶۵ این نواحی را فراگرفته بود.

البته اینها عامل اصلی شورش‌های بعدی در نیمه دوم قرن سوم / نهم نیستند که طی آنها زنگیان (از ۲۵۵ / ۹ - ۸۶۸ تا ۲۷۰ / ۸۸۳) و قرامطه (۲۷۸ / ۲ - ۸۹۱ تا ۳۶۸ / ۹۷۸) پس از جنگ داخلی و محاصره بغداد قیام کردند. این قیام در سواد رخ داد و از عناصر تجاری و کشاورزی که مورد توجه گسترده عموم بود، استفاده کرد؛ اما بیش از هر چیز برتری آشکار جامعه شیعی و لو به نحو ناقص قابل درک و مخاطره‌انگیز بود.

توضیح: در این بند اشتباهات عمده وجود دارد. اولاً، مترجم بی‌دلیل مطلب یک بند را به چهار بند تقسیم کرده است که این نشانه عدم مهارت او در ترجمه است. افزون بر این، در جمله نخست این بند،

نویسنده از تداوم ارتباط میان تشیع و قیام‌های مخالف حکومت، به ویژه قیام‌هایی با ماهیت اجتماعی - اقتصادی و سیاسی سخن می‌گوید. اما مترجم اولاً، واژه association را که به معنای ارتباط است، به «پیمان» ترجمه کرده و واژه uprising را که به مفهوم قیام‌ها است، به شورشیان، و بدتر از همه، ترکیب those of a socio-economic and political nature را به «آنهايي که از اوضاع اقتصادی - اجتماعی و سیاسی نگران بودند»، ترجمه کرده است. در این ترجمه اشکالات متعددی به چشم می‌خورد که برای روشن شدن بحث، از توضیح برخی از آنها ناگزیریم. در این ترجمه، واژه «اوضاع» معادلی در متن اصلی ندارد و اگر بگوییم مترجم واژه nature را معادل آن گرفته است که بعید هم نیست، آن گاه عبارت «نگران بود» قطعاً معادل ندارد. افزون بر اینکه در جمله اصل، نه بحثی از اوضاع است و نه جایی برای نگرانی، بلکه نویسنده به قیام‌هایی اشاره می‌کند که دارای ماهیت اقتصادی - اجتماعی و سیاسی است. ضمن اینکه در ذیل جمله مترجم دو اشتباه دیگر مرتکب شده است: یکی اینکه نوشته است: «... کاملاً مشهود است»، قید برای ادامه پیمان است؛ در حالی که در متن اصلی «کاملاً مشهود است»، قید برای قیام‌ها در قرن نخست است. دیگر اینکه مترجم عبارت continued into the latter part of the century را «از نیمه اول قرن تا بخشی از نیمه دوم ادامه داشت» ترجمه کرده است. روشن است که the latter part of the century به معنای بخشی از نیمه دوم نیست، بلکه باید چنین ترجمه شود: «... تا نیمه دوم قرن ادامه یافت». سایر جمله‌های این بند نیز خالی از اشکال نیست، اما برای رعایت اختصار تنها ترجمه پیشنهادی را ذکر می‌کنیم و مقایسه دو ترجمه و تطبیق آن دو با متن اصلی را به خواننده وامی‌نهیم.

ترجمه پیشنهادی: ارتباط بین تشیع و قیام‌های مخالف [حکومت]، خصوصاً قیام‌هایی با ماهیت اجتماعی - اقتصادی و سیاسی که طی نیمه اول قرن به وضوح مشهود بودند، تا نیمه دوم قرن ادامه یافت. افت مداوم درآمدهای مرکز، تا حدودی معلول از دست دادن مصر و ولایات ایران بود، اما خصوصاً با وخیم‌تر شدن اوضاع در مراکز کشاورزی عراق به ویژه [منطقه] سواد، شدت یافت. با توجه به اینکه در اثر رشد مجموعه‌های شهری بغداد و سامرا و به ویژه در اثر خسارت وارده به این مناطق در نتیجه دومین جنگ داخلی و محاصره بغداد در سال ۲۵۱ ق / ۸۶۵ م، تقاضای مواد غذایی از سواد، افزایش یافت، این به هیچ وجه تصادفی نیست که هر دو قیام عمده نیمه دوم قرن سوم ق / نهم م - [یعنی] قیام زنگیان (از ۲۵۵ ق / ۸۶۸ - ۸۶۹ م تا ۲۷۰ ق / ۸۸۳) و قرامطه (از ۲۷۸ ق / ۸۹۱ - ۸۹۲ م تا ۳۶۸ ق / ۹۷۸ م) - که به دنبال جنگ داخلی و محاصره بغداد اتفاق افتاد - و در [منطقه] سواد به وقوع پیوست و از اقبال عمومی گسترده ارکان تجاری / بازرگانی و کشاورزی برخوردار شد. افزون بر این، هر دو قیام آشکارا از پیوندهای شیعی برخوردار بودند؛ هر چند بر اساس گزارش‌های کسانی که از این پیوندها هراس داشتند به طور ناقص می‌توان به این نکته پی برد.

۱۲. متن (ص ۱۷):

The Shi'i Vizierates and the Rise of the Banu Nawbakht The composition of the different factions of the centre of the Abbasid polity whose deliberations resulted in the designation of the thirteen-year-old al-Mutadir (reg. 295/ 908 - 320/932) as caliph well illustrate the religion-political configurations which dominated at the elite level at the turn of the century. The Jarrahid Muhammad b. Dawud,

representing the military/ merchant/ traditionist alliance, had argued for the son of the caliph al-Mu'tazz, Although Ali b. 'Isa, the other Jarrahid consulted, made no suggestion. The Shi'ite Ali b. al-Furat, representing the civilian elrie and some palace interests, proposed al-Mukhtafi's brother, the young and potentially more malleable, Ja'far, the choice of the caliph himself. The vizier, although apprehensive of the power of three separate military groupings – one in the provinces and two in the city, the latter including the police force – over such a youth, ratified this choice at the caliph's death.

ترجمه مترجم (ص ۶۲): وزارت‌های شیعی و قیام بنو نوبخت ترکیب احزاب مختلف در پایتخت حکومت عباسیان که نتیجه بررسی سیزده ساله خلافت مقتدر (حکومت ۲۹۵ / ۹۰۸ – ۳۲۰ / ۹۳۲) است، نشانه تغییر وضعیت سیاسی – دینی است که با تبدیل قرن بر نخبگان حکمفرما شده بود. محمد بن داود – از بنو جراح – اتحاد بین حدیث‌گرایان، بازرگانان و نظامیان را به فرزند خلیفه معتز توصیه داد؛ گرچه علی بن عیسی، یکی دیگر از بنو جراح، در این باره پیشنهادی ارائه نکرد. علی بن فرات شیعی شخصیت برجسته‌ای است که با استفاده از مصالح کاخ جلب نظر برادر مکتفی را نمود، جعفر جوان سازگار و نیروی بالقوه‌ای بود که می‌توانست جانشین خلیفه شود. وزیر گرچه بیمناک نیروی مجزای سه ارتش بود: یکی در ایالت و دو نیرو در شهر که نیروی شهری شامل نیروی پلیس نیز می‌شد، صرف‌نظر از جوانی، او را به عنوان جانشین خلیفه پس از مرگش تعیین کرد.

توضیح برخی از اشکالات ترجمه: در ترجمه بند فوق نیز مشکلات اساسی به چشم می‌خورد. در جمله نخست بند فوق، اشتباهی فاحش روی داده است. مترجم عبارت whose deliberations resulted in the designation of the thirteen-year-old al-Muqtadir سیزده ساله خلافت مقتدر» ترجمه کرده است؛ در حالی که این عبارت معنای روشنی ندارد؛ زیرا اگر سیزده ساله را قید برای بررسی بگیریم، چنین بررسی‌ای در تاریخ انجام نشده و نویسنده نیز از آن سخن نگفته است و اگر قید برای خلافت مقتدر بگیریم، این با عبارت داخل دو هلال که دقیقاً بعد از عبارت فوق آمده و بیانگر سال‌های خلافت مقتدر است، ناسازگار است. همچنین در ذیل جمله، مترجم واژه configurations را به تغییر وضعیت ترجمه کرده؛ در حالی که به معنای ترکیب‌بندی و جناح‌بندی است. در جمله بعدی این بند هم مترجم دچار اشتباه شده است. او عبارت / representing the military merchant/ traditionist alliance, had argued for the son of the caliph al-Mu'tazz «اتحاد بین... توصیه داد» ترجمه کرده است.

همان‌گونه که ملاحظه می‌شود، در متن اصلی از توصیه‌دادن خبری نیست. افزون بر اینکه فعل «توصیه دادن» معنای روشنی ندارد و فعل had argued for ظاهرأ مترجم representing را به معنای «توضیح دادن» گرفته است؛ در حالی که representing یک تعبیر وصفی است که فاعل جمله یعنی محمد بن داوود را وصف می‌کند که او نماینده اتحاد نظامیان / تاجران/ بازرگانان بوده است. در ذیل جمله نیز فعل consulted ترجمه نشده است. در دو جمله بعد که مترجم طبق معمول بی‌جهت آنها را به دو بند مجزا تبدیل کرده است، نیز اشکال وجود دارد. جمله نخست از اساس ویران است و ضمن اینکه اصل پیام جمله را نرسانده است، در مفردات نیز دچار اشتباه شده است؛

مثلاً مترجم واژه representing را که به مفهوم نماینده است، درست ترجمه نکرده است. در هر صورت، برای رعایت اختصار از توضیح سایر اشکالات ترجمه این جمله و نیز جمله بعد صرف نظر می‌کنیم و تنها ترجمه پیشنهادی را مطرح می‌کنیم تا با مقایسه دو ترجمه با متن اصلی اشکالات ترجمه مترجم محترم روشن شود.

ترجمه پیشنهادی: وزارت‌های شیعی و ظهور بنونویخت تلفیق جناح‌های مختلف در مرکز حکومت عباسی که مشورت‌های آنها موجب انتصاب مقتدر [بالله] سیزده سال (خلافت: ۲۹۵ ق / ۹۰۸ م تا ۳۲۰ ق / ۹۳۲ م) به خلافت شد، به خوبی نشان دهنده ترکیب‌بندی‌های دینی - سیاسی بود که در ابتدای قرن در سطح نخبگان حاکم بود. محمد بن داود که از بنو جراح و نماینده ائتلاف حدیث‌گرایان، تجار و نظامیان بود، از فرزند خلیفه معتز حمایت کرده بود، اما علی بن عیسی، فرد دیگری از بنو جراح که مورد مشورت قرار گرفت، هیچ پیشنهادی نداشت. علی بن فرات که شیعه و نماینده طبقه نخبه کشور و برخی گرایش‌های درباری بود، برادر مکتفی [بالله] یعنی جعفر را پیشنهاد کرد که جوان و بالقوه انعطاف‌پذیرتر و منتخب خود خلیفه بود. گرچه وزیر نگران تسلط سه گروه نظامی مجزاً بر چنین جوانی بود - یک گروه در ایالت‌ها و دو گروه در شهر [بغداد] که دومی شامل نیروهای نظمیه بود - اما این انتخاب را به هنگام مرگ خلیفه تأیید کرد.

نتیجه‌گیری

از ملاحظه اشکالات یاد شده که از باب نمونه ذکر شدند، آشکار است که ترجمه انتشار یافته از کتاب دارای اشکالات اساسی فراوانی است که به دلایل مختلف رخ داده است؛ به گونه‌ای که می‌توان ادعا کرد که کمتر جمله‌ای در این ترجمه خالی از اشکال است. بنابراین ترجمه موجود هرگز پیام نویسنده را که البته آن هم پر از اشکال است، منتقل نمی‌کند. در نتیجه، هر چند مترجم محترم در امر ترجمه حاضر زحماتی را متحمل شده است، اما ترجمه او به هر دلیل دچار نقص فراوان بوده و دیدگاه نویسنده را منعکس نساخته است و از این روی، نه تنها به جامعه علمی کمکی نمی‌کند، بلکه ممکن است بسیاری را در اشتباه اندازد.